

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/83863,Bem-Jozef-Zachariasz.html>
2022-10-05, 01:43

Bem Józef Zachariasz

BEM Józef Zachariasz (14 III 1794, Tarnów – 10 XII 1850, Aleppo, Syria), inżynier wojskowy, artylerzysta, nowator. Syn Andrzeja, prawnika, mieszczanina nobilitowanego w 1803, i Agnieszki z Gołuchowskich.

Początkowo kształcił się w Krakowie, w słynnym gimnazjum im. B. Nowodworskiego. W 1809 wstąpił do armii Księstwa Warszawskiego i został skierowany do Elementarnej Szkoły Artylerii i Inżynierów w Warszawie, gdzie następnie ukończył ekskluzywną Szkołę Aplikacyjną Artylerii i Inżynierów (1810–11). Od 1811 był porucznikiem artylerii konnej. Uczestniczył w kampanii 1812, najpierw w korpusie Macdonalda, a 1813 w długotrwałej obronie Gdańska. Po kapitulacji tej twierdzy przebywał u ojca na wsi, na Kielecczyźnie. W 1815 powrócił do służby wojskowej. Przez dłuższy czas był adiutantem gen. P. Bontempsa, dyrektora materiałów artylerii i arsenałów, z którego inicjatywy podjął w 1818 doświadczenia nad użytecznością rakiet bojowych (rac kongrewskich) z zamiarem ich udoskonalenia. W wyniku eksplozji kotła z mieszaniną wybuchową w IV 1819 omal nie utracił wzroku i miał trwale oszpeconą twarz. Mimo to kontynuował eksperymenty. W maju tego roku sporządził dla wielkiego księcia Konstantego raport o nich w języku francuskim (*Uwagi o raketach zapalających*), powielony następnie metodą litograficzną (w 1820 ukazał się drukiem w Weimarze jego przekład niemiecki).

W 1819 został awansowany do stopnia kapitana. W 1819–22 wykładał artylerię i nauki fortyfikacyjne w Zimowej Szkole Artylerii. Od 1822 miał kłopoty z władzami wojskowymi, na co złożyło się kilka przyczyn: przynależność do tajnego wolnomularstwa narodowego, pojedynki i zaniedbania w rozliczeniach finansowych. Przez pewien czas więziony i dwukrotnie przenoszony „na reformę”, ostatecznie został zdymisjonowany na początku 1826. Wyjechał wówczas do

Galicji, gdzie administrował dobrami Potockich w Brodach, zajmując się ich uprzemysławianiem, budował i remontował cukrownie oraz gorzelnie, prowadził również inne prace budowlane. Kierował też w tym czasie bezinteresownie przebudową gmachu Ossolineum we Lwowie. Zainteresował się wówczas zagadnieniami konstruowania i stosowania silników parowych; owocem tych studiów był opublikowany we Lwowie podręcznik *O maszynach parowych* (1829), poświęcony budowie i obsłudze silników parowych.

Po wybuchu 29 XI 1830 powstania listopadowego wrócił do Warszawy dopiero w III 1831 i otrzymał stopień majora oraz dowództwo 4. baterii artylerii lekkokonnej. Przyjęty bez entuzjazmu przez kolegów i podwładnych, zdobył ich szacunek brawurową odwagą i wyborynym kunsztem wojennym, odznaczając się pod Iganiami i osłaniając odwrót polskiej armii pod Ostrołęką. Awansował kolejno na pułkownika i generała brygady, przez pewien czas dowodził całą artylerią służby czynnej, do końca był przeciwnikiem kapitulacji. Po internowaniu w Prusach, przebywał na emigracji we Francji. Był jednym z czołowych przywódców Wielkiej Emigracji, rzecznikiem utworzenia na obczyźnie stałej polskiej siły zbrojnej; w 1833 próbował zorganizować legion polski w Portugalii. Był współtwórcą i 1835–36 prezesem Tow. Politechnicznego Polskiego w Paryżu, ułatwiającego rodakom zdobycie wykształcenia technicznego i znalezienie pracy; długofalowym celem tej organizacji było przeniesienie w przyszłości do odrodzonej ojczyzny zdobyczy nowoczesnej nauki i cywilizacji technicznej. Sam pogłębiał wówczas wiedzę w paryskiej École des Ponts et Chaussées.

Odegrał znaczącą rolę podczas wydarzeń Wiosny Ludów. W 1848 udał się do Lwowa z zamiarem wzniesienia powstania w Galicji, w październiku tego roku kierował obroną rewolucyjnego Wiednia, od XII 1848 do III 1849 dowodził powstańczą armią węgierską w Siedmiogrodzie, prowadząc błyskotliwą, pełną brawurowych zwycięstw kampanię. Odnosił następnie sukcesy w Banacie, na Wołoszczyźnie i Bukowinie, walczył ponownie w Siedmiogrodzie przeciw przeważającym siłom austriacko-rosyjskim. Mianowany przez J. Kossutha naczelnym wodzem przegrał decydującą bitwę pod Temeszwarem 9 VIII 1849. Przekroczywszy następnie

Dunaj, początkowo został internowany. Później przeszedł na islam i jako Murad Pasza wstąpił do wojska tureckiego, otrzymał rangę feldmarszałka. Licząc na konflikt turecko-rosyjski, opracował projekt reorganizacji i modernizacji armii sułtańskiej. W wyniku zabiegów rosyjskich i austriackich został jednak odsunięty od istotnych funkcji i odkomenderowany na „honorowe zesłanie” do Aleppo w Syrii. Przebywał tam od II 1850. Niezrążony, nadal opracowywał i przesyłał do Stambułu memoriały dotyczące spraw wojskowych. Postanowił zorganizować w rejonie Aleppo, zasobnym w złoża rud żelaza oraz saletry, wielki ośrodek przemysłu zbrojeniowego i arsenał. Od VI 1850 przystąpił do realizacji tego przedsięwzięcia na koszt własny. Uruchoił saletrzarnię, przerabiającą miejscową saletrę na półfabrykat prochu strzelniczego. Próbki swych wyrobów przesłał do Stambułu, obiecując obniżenie kosztów produkcji. Uzyskane rezultaty zostały wysoko ocenione przez władze tureckie, które wyasygnowały 50 tys. piastrów na rozbudowę wytwórni i umożliwiły B. zatrudnienie w niej kilku polskich oficerów „poturczeńców”. Dysponując wykwalifikowanymi pomocnikami, prowadził także B. jakieś doświadczenia mające na celu doskonalenie broni. Miał też wówczas proponować wykorzystanie wielbłądów jako siły pociągowej w artylerii. Snuł szersze pomysły, wybiegające poza sferę czysto wojskową. Wedle świadectw opracowywał w Aleppo nowe modele maszyn, zamyślał o przeprowadzeniu odpowiednich studiów i pomiarów, a następnie regulacji Tygrysu i Eufratu, zdając sobie sprawę z gospodarczego i strategicznego znaczenia, jakie przyniosłoby uspławnienie tych rzek na całej długości. Wszystkie te plany udaremniła przedwczesna śmierć B., który w końcu XI 1850 zapadł na febrę.

PSB (W. Tokarz); SPPT (B. Orłowski).

S. Bieliński: *Polacy w Turcji po upadku rewolucji węgierskiej w r. 1849*, Poznań 1852; J. Chudzikowska: *Generał Bem*, Warszawa 1990; J.S. Harbut: *Generał Bem w Turcji*, Warszawa 1929; E. Kozłowski: *Generał Józef Bem (1794–1850)*, Warszawa 1970; A. Lewak: *Dzieje emigracji*

polskiej w Turcji (1831–78), Warszawa 1935; B. Orłowski:
Osiągnięcia inżynierskie Wielkiej Emigracji, Warszawa 1992; J.
Rucki: *Bem w Siedmiogrodzie i Banacie*, Lwów 1862;
Biblioteka Kórnicka PAN: rkps 2438.

Bolesław Orłowski

[Poprzedni](#)
[Następny](#)